

Závoti Józsefné (szerk.):

A SEGÍTŐ PEDAGÓGIA ASPEKTUSAI

Tanulmánykötet

Závoti Józsefné (szerk.):

A SEGÍTŐ PEDAGÓGIA ASPEKTUSAI

Tanulmánykötet

A SEGÍTŐ PEDAGÓGIA ASPEKTUSAI

Tanulmánykötet

Szerkesztette:

Závoti Józsefné

A tanulmánykötet szerzői:

**Frang Gizella
Gödéné Török Ildikó
Pusztafalvi Henriette
Révész József
Somogyi Anett
Trixler Bettina
Vida Gergő
Závoti Józsefné**

**SOPRONI EGYETEM KIADÓ
SOPRON, 2022**

Felelős kiadó:
Prof. Dr. Fábián Attila
a Soproni Egyetem rektora

Szerkesztő:
Dr. Závoti Józsefné PhD, egyetemi docens
Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar
Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet

Szerzők:

Dr. Frang Gizella PhD,
egyetemi adjunktus
Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar
Társadalom-, Szociális és Kommunikációtudományok
Intézet

Gödéné dr. Török Ildikó
ny. főiskolai docens
Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar
Társadalom-, Szociális és Kommunikációtudományok
Intézet

Habil Dr. Pusztafalvi Henriette PhD,
egyetemi docens
Pécsi Tudományegyetem, Egészségtudományi Kar,
Egészségbiztosítási Intézet
Egészségfejlesztési és Népegészségügyi Tanszék

Révész József
egyetemi tanársegéd
Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar
Művészeti és Sporttudományi Intézet

Somogyi Anett
egyetemi tanársegéd
Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar
Művészeti és Sporttudományi Intézet

Trixler Bettina
PhD hallgató
Pécsi Tudományegyetem, Egészségtudományi Doktori
Iskola

Dr. Vida Gergő PhD
egyetemi adjunktus
Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar
Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet

Dr. Závoti Józsefné PhD
egyetemi docens
Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar
Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet

Lektor:
Tengerdi Antal, c. egyetemi docens
Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar
Társadalom-, Szociális és Kommunikációtudományok Intézet

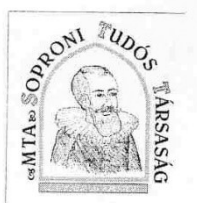
ISBN (print) 978-963-334-437-8
ISBN (pdf) 978-963-334-438-5
DOI <https://doi.org/10.35511/978-963-334-438-5>

Copyright © Frang Gizella, Gödéné Török Ildikó, Pusztafalvi Henriette, Révész József,
Somogyi Anett, Trixler Bettina, Vida Gergő, Závoti Józsefné, 2022
Copyright © Soproni Egyetem Kiadó, 2022

Borítókép:
Értelmileg érintett felnőttek napközi otthonában egyetemi hallgatók és gondozottak által készített kéznyomat-montázs.
Fotó: Németh Tamás

Szakmai tanácsadás, technikai szerkesztés:
Ambrus Attila József

A kiadvány támogatója: MTA Soproni Tudós Társaság
Pedagógiai Szakbizottság

Nyomdai munkák:
Lővér-Print Nyomdaipari Kft, Sopron, Ady Endre u. 5.

Tartalomjegyzék

Előszó	7
<i>FRANG GIZELLA</i>	
A MAGYAR HAGYOMÁNYRENDSZER SEGÍTŐ ÉRTÉKKÖZPONTÚSÁGA.....	9
Bevezetés	9
Az ember helye a földgolyón	10
A teremtet világ és az ember	10
Kultúra és civilizáció	11
A műveltség és a hagyomány	12
A hagyomány	13
A néprajz önismereti és önfejlesztési tárház, egészséges együttélési normarendszer	14
A néprajz és a hagyományrendszer.....	14
A népi műveltség nevelő ereje a néprajzi területek felosztása alapján	15
Emberi és népi karakterek a népmese és a nevelés összefüggésében.....	20
Hogyan hasznosítható mindez a pedagógiában?	25
Irodalomjegyzék.....	25
<i>GÖDÉNÉ TÖRÖK ILDIKÓ</i>	
A MESE, A MESETERÁPIA, MINT AZ ÉLETVEZETÉS SEGÍTŐJE.....	27
Irodalomjegyzék.....	31
<i>TRIXLER BETTINA – PUSZTAFALVI HENRIETTE</i>	
MILYEN NEHÉZSÉGEK ADÓDNAK AZ AUTIZMUS SPEKTRUM	
ZAVAROKBAN ÉRINTETT SZEMÉLYEK ELLÁTÁSA SORÁN?.....	32
Bevezetés	32
Autizmus spektum zavarok jellemzői.....	32
Előfordulási gyakorisági adatok	32
Egészségügyi ellátás jellemzői	33
Diagnózis és betegút	34
Az egészségügyi ellátással kapcsolatos néhány tudományos vizsgálat	
eredményeinek bemutatása.....	35
Hazai vizsgálatunk főbb eredményei	36
Megbeszélés	36
Irodalomjegyzék.....	37
<i>RÉVÉSZ JÓZSEF</i>	
FÓKUSZBAN A (ZENEI) KREATIVITÁS	41
Bevezetés	41
A zenei kreativitás megelőző vonatkozásai.....	41
A zene észlelési síkjai	43
A zene objektív vetületei	44
Produktív, reprodukív és improvizatív zenei kreativitás	44
Produktív zenei kreativitás	44
Reprodukív zenei kreativitás	45
Improvizatív zenei kreativitás	46
Irodalomjegyzék.....	49

SOMOGYI ANETT

A NEMEZ TÖRTÉNETE ÉS FELHASZNÁLÁSA AZ ÓVODAI NEVELÉSBEN	51
Bevezetés	51
A gyapjú és a nemez történeti gyökerei, tulajdonságai	51
A nemez története	51
A szkíták	51
A hunok	52
A Kárpát-medence nemezművészete.....	53
A gyapjú meghatározása.....	53
A gyapjú feldolgozása	53
A nemezelődés elve	53
A nemez mesterei Magyarországon.....	54
A szakralitás és a nemez kapcsolata	54
Népi játék, népművészeti anyagok az óvodában	55
A népi játékok szerepe az óvodában.....	55
A nemez és a népi játékok	55
Nemezelés az óvodában.....	56
Összefoglalás	56
Irodalomjegyzék.....	57

VIDA GERGŐ

MI A JOBB, A SZEGREGÁCIÓ VAGY INTEGRÁCIÓ?

TÉVES KÉRDÉSFELVETÉSEK ÉS FÓKUSZTÉVESZTÉSEK

A GYÓGYPEDAGÓGIÁBAN.....	58
Bevezetés	58
Az integráció elvi és gyakorlati lehetősége	58
A hatékonyság kérdése – kit integráljunk, kit szegregáljunk, mi is a fogyatékos?	59
Integráció, szegregáció és abdukció.....	63
Összegzés.....	67
Irodalomjegyzék.....	69

ZÁVOTI JÓZSEFNÉ

DIPLOMÁSOK EGZISZTENCIA TEREMTÉSE NYELVVIZSGA NÉLKÜL.....	71
Bevezetés	71
A fogyatékos hallgatók befogadása a felsőoktatásba.....	72
A pszichés fejlődés zavara (diszlexia, diszgráfia).....	73
Kutatás	74
A kérdéscsoportok témái a megkérdezettek felé.....	75
Összegzés.....	79
Irodalomjegyzék.....	79

Závoti Józsefné

Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar

DIPLOMÁSOK EGZISZTENCIA TEREMTÉSE NYELVVIZSGA NÉLKÜL

Bevezetés

A „valamilyen” fogyatékossgal élők az elmúlt két évtized távlatában fokozatosan növekvő arányban vannak jelen a felsőoktatásban. A társadalmi gondolkodás megváltozása a fogyatékossgai állapotról, az egyénről, a mind szélesebb színtereken megjelentető fogyatékossg iránti elfogadás szemléletének hirdetése, befolyásolta az ú.n. láthatatlan állampolgárok felbátorodását és megjelenését a szegregáló intézményeken kívüli tágabb társadalmi, humán közegben. A társadalomtudományos diszciplinák, mint a filozófia, szociológia egyes képviselői már a múlt század 80-90-es éveiben feszegették a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok kirekesztett helyzetét, közöttük a fogyatékossgal élő emberek jogfosztottságát, esélytelen kilátását és a rászorultsági státuszát.

A fogyatékossgai típus, a súlyosság, az elváltozás minősége indokoltan igényli a segítőmechanizmusok jelenlétét, működését, a komplex társadalmi szintű beavatkozást, amely a különböző ágazati szinteken a speciális támogató vagy esélyteremtő folyamatokat határozza meg.

A törvényalkotások, rendeletek megfogalmazása és deklarálása nagymértékben befolyásolja a tágabb és szűkebb humán körökben a fogyatékossgal élő csoportok és/vagy egyes személyek megjelenését és aktív részvételét. Az 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségéről már azzal a céllal jön létre, hogy az egyéni jogérvényesítés, az esélyegyenlőség, az emberi méltóság tiszteletben tartására építve a fogyatékos ember is hasonló lehetőségekkel élje a mindennapjait a többségi társadalom személyeihez viszonyítva. Méltán mondhatjuk a törvény megjelenésével kapcsolatban, hogy mérföldköve a társadalmi elfogadás és a későbbi, fokozatosan kiépülő komplex akadálymentesítési folyamatok elindulása szempontjából.

Az Európai Unióhoz csatlakozás következtében a tágabb nemzetközi kitekintés és a tagállamok iránti kötelezettséghez igazodás elősegítette a társadalmi kohéziót, és az ágazatok közötti esélyegyenlőség, antidiszkrimináció, társadalmi befogadás megalapozását.

A szubszidiaritás elvén az egyes fogyatékossgal élő személy számára is a rövid és hosszú távú célok megvalósításának norma- és eszközrendszerét kell kiépíteni. A szubszidiaritás (hozzásegítés) hozzáférhetőség a többségi ember számára természetesen megélt, az állam által alapított jogon biztosított lehetőségeket foglalja magában. A legalapvetőbb szinteken, mint emberi kapcsolatok alakítása, oktatáshoz, munkához, kultúrához fűződő igények kielégítése van jelen. A szubszidiaritás elméletét az egyén személyiségéből, a teremtett ember tiszteletéből kiindulva a Rerum novarum kezdetű enciklikában említi először XIII. Leó pápa (1891) első szociális témájú körlevelében, majd XI. Piusz pápa hozza előtérbe a közösség és egyén felelős kapcsolatrendszerének szempontjából Quadragesimo anno (1931) enciklikájában: „...amit az egyes egyének saját erejükből és képességeik révén meg tudnak valósítani, azt a hatáskörükből kivenni és a közösségre bízni tilos; éppen így mindazt, amit egy kisebb és alacsonyabb szinten szerveződött közösség képes végrehajtani és ellátni, egy nagyobb és magasabb szinten szerveződött társulásra áthárítani jogszerűtlenség és egyúttal súlyos bűn, a társadalom helyes rendjének felforgatása, mivel minden társadalmi tevékenység lényegénél és benne rejlő erejénél fogva segíteni – **szubszidiálni** – köteles a társadalmi egész egyes részeit, ellenben soha nem szabad bomlasztania vagy bekebeleznie azokat.”

A fogyatékos hallgatók befogadása a felsőoktatásba

A fogyatékos egyén számára megvalósítandó társadalmi szintű befogadás első lépései a közoktatásban a gyógypedagógiai integráció kiépítésével kezdődött. A gyermek alapvető jogai közé tartozik a tanításhoz, neveléshez való hozzáférés, életkori, egyéni sajátosságokat figyelembe vevő nevelési szintéren. Az 1993. évi közoktatási törvényben már utalás található arra, hogy ha a fogyatékos gyermek a többi gyermekkel, tanulóval együtt vesz részt a nevelési, oktatási folyamatban, akkor személyi és tárgyi feltételekkel kell rendelkeznie az intézménynek (1993. évi LXXIX törvény a közoktatásról, 30. § (3) bek.).

A 2003. évi közoktatási törvénymódosítás, majd a 2011. évi köznevelési törvény már meghatározza az integrációs oktatás, nevelési fogalmát, tárgyi, személyi feltételrendszerét, a közoktatási intézmények adminisztratív feltételeit a fogyatékos, sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló inkluzív nevelési, oktatási folyamatát.

A gyógypedagógiai integrációs szemlélet lassan begyűrűzik a felsőoktatásba is. A „sérült” hallgatók aránya elenyésző volt ezekben az években. A hallgatói követelményeknek való megfelelést az érzékszervi, mozgásfogyatékosági állapot nagymértékben nehezítette, vagy teljesen lehetetlenné tette. Csekély számú esetben, emberfeletti erővel, szülők, barátok segítségével tudott egy-egy fiatal diplomához jutni. Az ezredforduló táján történtek konkrét lépések a felsőoktatásba bejutás törvényi szabályozása terén.

A 72/1998. Korm.rendelet szabályozta a felsőoktatásban a sérült hallgatók kiegészítő képzési támogatását, amelynek módjáról az 1999. októberében az OM által szervezett gyógypedagógiai koordinátori konferencián tartottak eligazítást az előkészítő munkálatokban résztvevő szakemberek.

1999. XII. 10.-től nyomtatásban olvashatjuk az Országos Fogyatékosügyi Programot, amely a sérültek társadalmi integrációjának stratégiáját tartalmazza.

A 120/2000.(VII.7.) Korm.rendelet a felsőoktatási intézmények képzési és fenntartási normatíva alapján történő finanszírozását fogalmazza meg, az anyagi juttatás feltételeit szabályozza, a tanulási és oktatási folyamatokkal kapcsolatos útmutatást, eligazítást azonban még nem ad.

A 29/2002.(V.17.) OM rendelet által a fogyatékossgal élő hallgatók tanulmányainak folytatásához szükséges esélyegyenlőséget biztosító feltételekről szóló rendelet a fogyatékossg típusának megfelelő kedvezményekről, az intézmények által biztosítandó személyi és tárgyi feltételekről szól a sérülés típusaira lebontva.

A rendelet szabályozza a fogyatékossgal élő felsőoktatásban tanuló hallgatók esélyteremtésének lehetőségeit. A rendelet megjelenését megelőzték a gyógypedagógiai integráció elméletét kidolgozó szakemberek ajánlásai. A közoktatásban a már megtapasztalt integrációs folyamatok inspirálták a felsőoktatásban is elindítható integrációt, a fogyatékossgtudomány elméletét és praktikumát ismerve megfogalmazták a még kis számban jelenlévő, a fogyatékossgai típusnak megfelelő, ahhoz igazodó segítség és támogatás módját.

A 2005.évi CXXXIX. felsőoktatási törvény, valamint a 79/2006. (IV.5.) Kormányrendelet a fogyatékosok jelenlétét a felsőoktatásban átfogóan, a tanulmányaikra vonatkozó teljes szabályzatát adja. A későbbi szabályozások a felvételi eljárásra, a tanulmányok során az előnyben részesítésre, a tanulmányi kedvezményekre, fogyatékossgügyi koordinátorok kijelölésére, a finanszírozási feltételek rendjére vonatkoztak. Azt szolgálták és szolgálják napjainkban is a kor elvárásaihoz és változásaihoz igazodva, hogy az esélyteremtés nagyobb tért hódítson, a fogyatékossgai állapot ne egy jellemzően kiszolgáltatottsági státuszt jelentsen, hanem a továbbtanulás mint cél, megvalósítható legyen.

Napjainkban a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. f. törvény és a 87/2015. (IV. 9.) Korm. rendelete (20. A hallgatók esélyegyenlőségének előmozdítása) határozza meg a fogyatékos hallgatókkal kapcsolatos eljárásokat. Megfogalmazza a fogyatékos hallgató fogalmát.

„...fogyatékossgal élő hallgató (jelentkező): aki mozgásszervi, érzékszervi vagy beszéd-fogyatékos, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd.” (2011. évi CCIV. f. törvény 108. § (6)). A cikkely tartalmazza a fogyatékosági típusoknak megfelelő kedvezmények lehetőségeit. Minden felsőoktatási intézmény a szervezeti és működési szabályzatában a hallgatói követelményrendszerben lefekteti a fogyatékos hallgatókra vonatkozó esélyteremtési szabályokat.

A felsőoktatási integrációs folyamatok társadalmi támogatása következtében az első törvény megjelenésétől kezdve a 2020-as évekig mintegy megtízszereződött a fogyatékossgal élő hallgatók továbbtanulási szándéka, a képzésekben való jelenléte.

Tanév	2002	2006	2008	2009	2012	2014	2017
Fogy. hallg.	271	639	1176	1400	1425	907	2500

1. táblázat
Fogyatékos hallgatók létszáma a felsőoktatásban
(Forrás: KSH)

Az átlag népességre jellemző fogyatékossgai típusok eloszlási arányát tükrözi a hallgatók körében a fogyatékossgai típusok megjelenése. A közoktatásban a Sajátos Nevelési Igény kategóriáiban a pszichés fejlődés zavarával küzdő tanulók növekvő száma feltűnő, amely a felsőoktatási adatok között is a hasonló képet mutat. Az érzékszervi- és mozgásfogyatékossgai arányhoz hasonlítva a tanulási zavar, és azon belül a diszlexia és diszgráfia lényegesen nagyobb számban megjelenő állapot.

A pszichés fejlődés zavara (diszlexia, diszgráfia)

Az olvasás- és írászavar jelenségének kutatása több mint százéves múlttal, interdiszciplináris megközelítéssel rendelkezik. Ismeretes, hogy magyar vonatkozásban Ranschburg Pál a 19-20. századfordulón már olyan kísérleteket hajtott végre, amely alapján objektíve alá tudta támasztani, hogy egyértelmű összefüggés áll fenn az idegrendszeri észlelési folyamatok és a graféma-fonéma kapcsolat asszociatív működésében, a betű, számjegyek felismerése terén. Az általa kidolgozott pszichodiagnosztikai eljárás lehetővé tette, hogy – a napjainkban is nemzetközileg elfogadott teóriája – a „Ranschburg fenomen” szerint differenciálni lehessen a vizuális, akusztikus vagy motoros észlelési („érzéki”) folyamatok zavarai által befolyásolt pszichés folyamatokat (Ranschburg, 1902). A legasthenia fogalmával jelölt olvasászavar és társuló írászavar jelenségét a későbbiekben számos társtudományos kutatás vizsgálta és vizsgálja ma is.

Az idegrendszer működésének képalkotásos eljárásai (fMRI, PET, MEG) lehetővé tették a diszlexiás egyén agyi szerkezeti elváltozásainak és működésének feltárását, olvasás közbeni funkciózavarainak láthatóságát, a beszéd, az olvasás, az írás funkció szinkron működése során az agyi hálózatok feltérképezését. A nemzetközi és a hazai kutatások eredményeként elfogadott az a tétel, miszerint a diszlexia, diszgráfia és a nyelvi fejlődés zavara szoros összefüggésben áll. E rendkívül összetett és bonyolult humánspecifikus művelet, mint a nyelvi struktúra kialakulása és a beszéd elsajátítása során az ú.n. fonológiai tudatosság nagymértékben befolyásolja a későbbiekben az írott nyelv elsajátítását. A fonológiai tudatosság megjelenése a típusos beszédfejlődésű 3-4 éves korosztály sajátossága, ezáltal képes a gyermek a szavakat alkotó egységeket megkülönböztetni, a szó szerkezeti tulajdonságokat érzékelni. A komplex idegrendszeri érés a nyelvi fejlődés morfoszintaktikai és szemantikai fejlődés szintjén is látványosan hozza hatásait, a gyermek egyre differenciáltabb nyelvi műveletekre képes, az olvasás, írás potenciális elsajátítása az 5-7 év életkori sajátosságaként jelenik meg (Csépe, 2006). A „neuronális újra-

hasznosítási” elv szerint a nyelvelsajátítás területein a képi szimbólumok (betűk, számok) elsajátítása az idegrendszeri területek meglévő funkcióit változtatják, átalakítják, újrahasznosítják. Azoknál az egyéneknél, akiknél az idegrendszer erre a változatos, összetett funkcióra nem képes (vagy neheztelt), megjelenik az olvasás, írás, helyesírás zavara. Az idegennyelv elsajátításában szintén komoly funkciózavarok lépnek fel, és képtelen, vagy csak minimális teljesítményt tud elérni egy újabb nyelvi rendszer kialakításában.

Az oktatáspolitikát átható inklúziós szemlélet és a szakspecifikus kutatások eredményeként a közoktatásban differenciáltan kezelik a tanulási sikertelenséggel, tanulási zavarral küzdő tanulókat. Kialakulnak az őket segítő adminisztrációs, ellátási és metodikai sajátosságok.

A felsőoktatásban is ennek hatására a generációs felnövekedés következtében valóban a legtöbb sajátos képzési igényű fiatal a tanulási zavar valamely Betegségek Nemzetközi Osztályozása (BNO) szerinti kategóriába került.

Az érzékszervi fogyatékoság esetében a komplex akadálymentesítés hiányosságai és a kapcsolódó elsődleges, másodlagos tulajdonságok (Illyés, 2000) gátolják az ilyen állapotú fiatalokat, tanulni vágyókat a diplomaszerezésben. Számos környezeti és intraindividuális tényező szerencsés egybeesése segíti a felsőoktatásban való helytállásukat. A tanulmányaik segítése kormányrendeleti szinten ebben az esetben is megfogalmazott.

A Soproni Egyetem (jogelődje Nyugat-magyarországi Egyetem) nagy hangsúlyt fektet a kezdetektől a fogyatékosággal élő fiatalok komplex megsegítésére. 1998 óta – az első felsőoktatási fogyatékosügyi koordinációs konferencia szervezésének időpontja – az egyetem kijelölte a karokat összekötő egyetemi fogyatékosügy koordinátort, és a kari koordinátorokat. A jogszabályokban megfogalmazottan szervezték és látják el ma is a támogatást igénylő hallgatók esélyteremtését. Mindez az „előnyben részesítés” címszó alatt részben a tanulmányaik támogatásában és az egyéb személyes igények kielégítésében nyilvánul meg.

A kedvezmények legnagyobb arányban a diszlexia, diszgráfia problémájával küzdők és kisebb arányban az érzékszervi, nyelvi és beszédzavarban küzdők nyelvvizsga mentességére vonatkoznak.

A 87/2015. (IV. 9.) Korm. rendelete (20. A hallgatók esélyegyenlőségének előmozdítása) alapján a diploma kiadása lehetséges az előírt idegen nyelvvizsga alóli felmentés alapján.

Kutatás

Hipotézisünk egy mondatban megfogalmazható.

Ha a képzés során a szakmai kompetenciákkal felvértezett fiatalok csakis az idegennyelv elsajátítási korlátozottság vagy lehetetlenség miatt nem kaphatnának diplomát, rendkívül leszűkülne egzisztenciális jövőjük, holott az adott szakterületen jártasságot, készséget és tudást szerezzve kiváló szakemberekké válhatnak tanulmányaik befejezése után.

Feltevésünket pályakövető vizsgálattal kívánjuk alátámasztani. A SOE Fogyatékosággal Élő Hallgatók Esélyegyenlőséget Biztosító Bizottsága jogosult az előnyben részesítési kérelmek elbírálására, melyek a jogszabályok szerint a nyelvvizsga mentességről és tanulmányi kedvezményekről dönt. A nyelvvizsga mentességgel vagy kedvezménnyel tanulmányaikat diplomával záró volt hallgatók körében végzett kérdőíves interjút alkalmaztuk kutatási módszerként. A válaszok kvantitatív és kvalitatív értékelése szerint megbizonyosodhatunk arról, hogy a pszichés fejlődés zavarával küzdő, de tanulmányaikban elkötelezett hallgatók számára a nyelvvizsgamentesség által kiadott diplomával egzisztencia teremtésük esélyesebb, mint annak megszerzése nélkül. Ha az idegennyelv elsajátítási zavar miatt elutasításban részesültek volna, lényegesen kedvezőtlenebb helyzetük lenne a munkaerőpiacon, az állásbetöltésben. A megkérdezettek aránya nem elegendő az általános konklúziók felállításához, a mintavétel nem reprezentatív, azonban megerősítést kapunk a válaszok alapján állításunkban.

A kérdések zárt (egy és több választós, értékelő skálás) és nyitott típusúak.

A kérdéscsoportok témái a megkérdezettek felé

- az általános információ,
- a sajátos képzési igény típusa (fogyatékosági állapot),
- a tanulmányi karrier (közoktatásban, felsőoktatásban),
- az oktatói viszonyulás a sajátos képzési igényhez,
- tanulási probléma,
- az idegennyelv birtoklás előnyei, hátrányai a munkahelyen,
- az elhelyezkedés lehetőségei diplomával, nyelvvizsga nélkül,
- az egzisztenciális elégedettség.

A válaszok feldolgozása százalékos számítás alapján történik.

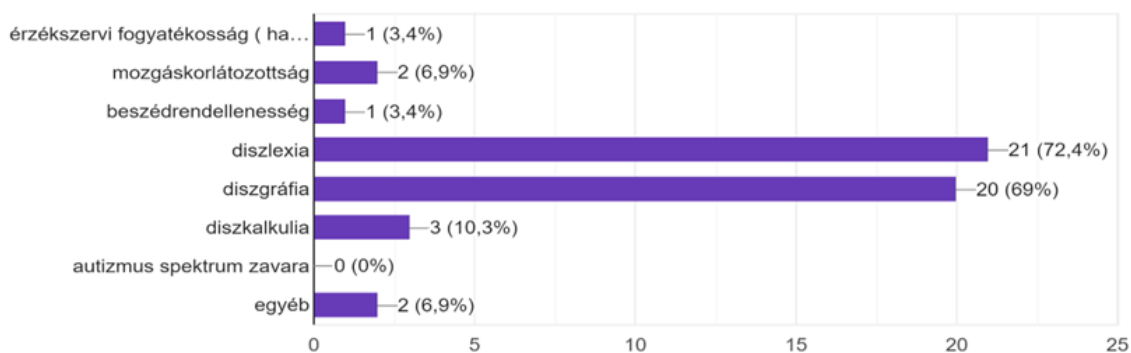
A szövegkörnyezetben azokat a numerikus értékeket mutató diagramokat emeltük ki, amelyek a hipotézis megfogalmazását alátámasztják, igazolják.

Az egyéb kérdésekre adott válaszokat számadatokkal %-ban adjuk meg a szövegkörnyezetben.

Nagyobb arányban vettek részt a kérdőívek kitöltésében a nők (62-38%), az életkorra jellemző a 27-35 év közöttiek 59%, 36-44 év 17%, 45-53 év 24%-os eloszlás, a diploma szerint főiskolai 35%, BA 52% és MA 14%-os az arány. 44%-ban 5 éven belül szerezték a diplomát, a többi válasz efölötti évben 20 évig bezárva.

5. Milyen sajátos pszichés fejlődési vagy fogyatékosági állapota van?

29 válasz

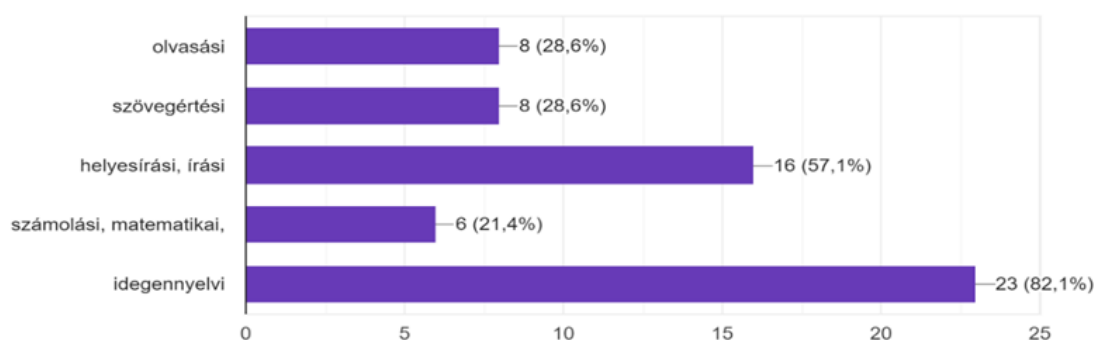
1. sz. ábra (saját forrás)

A fogyatékosági állapotra jellemző a tanulási képesség zavara (diszlexia BNO: F81.0, diszgráfia BNO: F81.1), elenyésző a más fogyatékosági típus, és megjelenik a diszkalkulia (BNO: F80.2) típusa is, amely különösen nehezítő tényező azokon a szakokon, ahol aritmetikai jellegű tantárgyak is szerepelnek a képzési programokban.

A megkérdezettek kétharmada a közoktatási tanulási folyamataikban visszaemlékezik a tanulási nehézségeikre, amely szintén az olvasás, helyesírás, szövegértés, számolás és szembe-tűnően nagyobb arányban az idegennyelv tanulásban nyilvánultak meg.

7. Ha voltak, milyen jellegű?

28 válasz

2. sz. ábra (saját forrás)

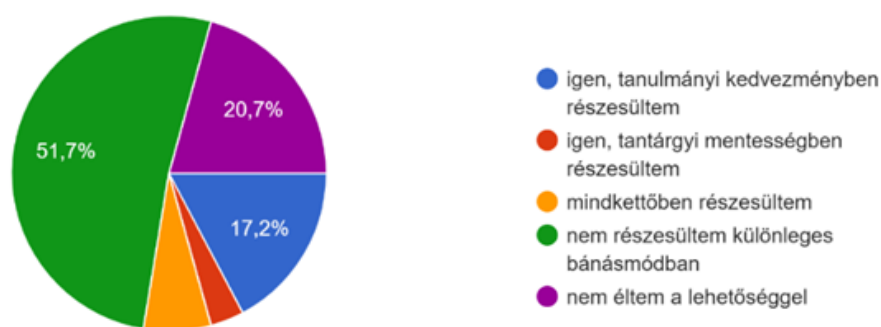
A hallgatók öbbségében a felsőfokú tanulmányaik időszakában kapták meg a szakértői véleményt, a hivatalos dokumentációt a fogyatékosági állapotról (59%), annak ellenére, hogy már az iskolai teljesítmény során tapasztalták a tanulási nehézségeket. A súlyosabb tanulási sikertelenséget az ellátási rendszerben egy szakmai team, a pedagógiai szakszolgálat keretében működő szakértői bizottság vizsgálja ki, mely alapján hivatalos szakértői véleményt fogalmaz meg. A szakértői vélemény tartalmazza a komplex diagnosztika eredményét, valamint javaslatot a további tanulmányi kedvezmények, rehabilitációs módszerek meghatározására, a különleges bánásmód indoklására.

A diszlexiás egyénekre jellemző a kognitív képességek megfelelő szintje, sőt sok esetben az átlagosnál kreatívabb, kiváló szocializációs képességgel rendelkeznek, a tanulási folyamatokban kompenzációs módszereket tudnak kialakítani a képességzavar negatív hatású megnyilvánulásai ellenére. Az általános és középiskolai tanulmányaikat jó konstelláció esetén végig tudják vinni, olyan tanulási technikákat tudnak kialakítani, mely a tantárgyi tartalmak elsajátításában viszonylagos eredményességet hoznak.

Az idegennyelv tanuláshoz dominál az idegrendszer által meghatározott nyelvi fejlődési sajátosság, amelyre az addigi tanulási technikák már nem hatékonyak. A többedik sikertelen nyelvvizsga készíteti a hallgatókat arra, hogy felnőttként győződjenek meg a tanulást befolyásoló képességzavarról.

9. A közoktatásban volt-e tanulmányi kedvezményre, tantárgyi mentességre lehetősége?

29 válasz

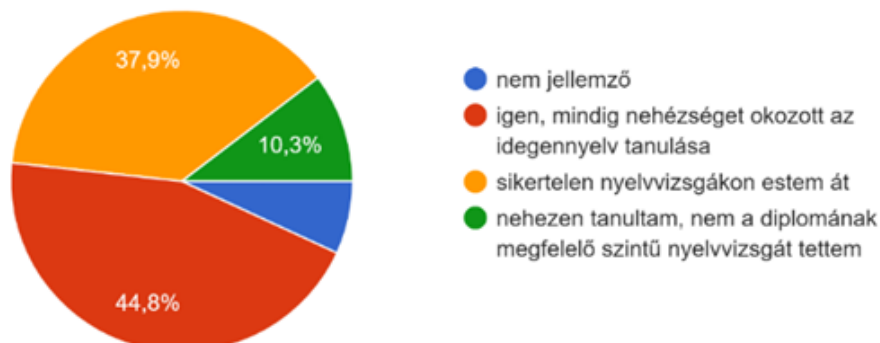
3. sz. ábra (saját forrás)

Jellemző tendencia különösen a középiskolás korosztálynál, hogy informátlanságuk következtében eltitkolják a tanulási zavar állapotát, félve, hogy a későbbi továbbtanuláshoz kedvezőtlenebb helyzetbe kerülnek, és gyenge teljesítménnyel az érettségizető tanár jóindulatára hagyatkozva mégis idegennyelvből érettségi vizsgát tesz. Serdülőkorban nem vállalja fel a

kortársak előtt a SNI állapotát, elutasítja a bármiféle megkülönböztetéssel járó kezdeményezést, mint a külön rehabilitációs foglalkozást az iskolai szintéren.

10. Voltak-e nehézségei az idegennyelv elsajátításával?

29 válasz

4. sz. ábra (saját forrás)

A diploma megszerzésének egyik kritériuma a B2 típusú komplex idegennyelv vizsga. Az idegennyelv elsajátítás a diszlexiás, diszgráfias számára nehezített teljesítményhelyzet, amelynek etiológiai hátterét már ismertettük. A válaszok alátámasztják a jelenséget. 93%-ban az idegennyelv elsajátításában súlyos eredménytelenségeket szenvedtek el a hallgatók.

A felsőoktatási tanulmányaik során a szakmai motiváltság, a tantárgyak változatossága és az adaptív tanulási stratégia által teljesíthetők az oktatási követelmények. A legtöbb teljesítmény probléma azonban az idegennyelvi elvárásoknál jelentkezik.

Ha a nyelvelsajátítási akadályozottságot nem tudják kompenzálni, a tanulmányi kedvezmények igénybevitelével legyőzhetik. A sajátos képzési igényű hallgatók a számonkérésnél igénybe vehetik azokat az „előnyben részesítéseket”, melyeket a szakértői véleményekben és/vagy a SOE FÉHEBB határozatában megfogalmazott. Érdekes, hogy a tanulmányi kedvezményt kérvényezése ellenére, nem élt a megkérdezettek 68%-a számonkérésnél, vizsgánál, valószínű, hogy az oktatói viszonyulás, a kortársak előtti leplezés az ok, vagy jobb esetben a hallgató az akadályozottságát a kompenzáló mechanizmussal segíti.

A kutatás során az oktatói attitűdre vonatkozó nyitott típusú kérdés lehetőséget adott a szabad válaszadásra, egyéni élmények, vélemények megfogalmazására. A pozitív és negatív hozzáállás tapasztalata jellemző, több válasz az oktatói elfogadást, a megértést, a lehetőségek biztosítását emelik ki. Azonban néhány hallgató konkrét esetet ír le, utal az oktatóra, aki nem vette figyelembe sajátos igényét, ezért egyetlen tárgy sikertelensége miatt nem tudta MA tanulmányát befejezni. Más megfogalmazás is utal egy-egy oktató negatív attitűdjére: „Az egyetemi oktatók egy része nem tartja helyesnek, hogy egy fogyatékossgal élő tanuljon a felsőoktatásban.”

A nyelvvizsga kedvezményre vonatkozó kérelmek elbírálásában a teljes felmentés, a részleges felmentés vagy az elutasítás kategóriáit alkalmazza a döntési jog. A megkérdezettek 93%-a nyelvvizsgára vonatkozó kedvezményt kapott, teljes felmentésben 51,7% és részleges felmentésben (41,4%) részesült. Ez a határozat tette lehetővé, hogy diplomával zárta tanulmányait, amely alapvetően befolyásolta a végzettségnek megfelelő munkavállalást, elhelyezkedést (76%).

A diplomával rendelkező népesség elhelyezkedési lehetősége lényegesen kedvezőbb több szempontból is. Hamarabb találhatnak a munkahelyre, a legfrissebb adatok szerint (ITM, 2022. 02.) a friss diplomások átlagban 7 hét alatt végzettségnek megfelelő munkahelyen tudnak elhelyezkedni. Nem véletlen, hogy az egyetemi évek alatt a legtöbb hallgató törekszik a képzési időben megszerezni az abszolutóriumot, az idegen nyelvvizsgát, hogy mielőbb meg-

felelő munkahelyet találjon. A nyelvvizsga megszerzését veszélyeztető képességzavar mindebben a törekvésben hátráltatja az érintetteket, kétségeik és félelmeik az elhelyezkedési lehetőségekről egyértelműen kitűnnek a válaszaikban, amelyek a diploma hiánya és a munkavállalási lehetőségekre vonatkoznak. A nyitott kérdésre adott válaszok mindezt jól alátámasztják:

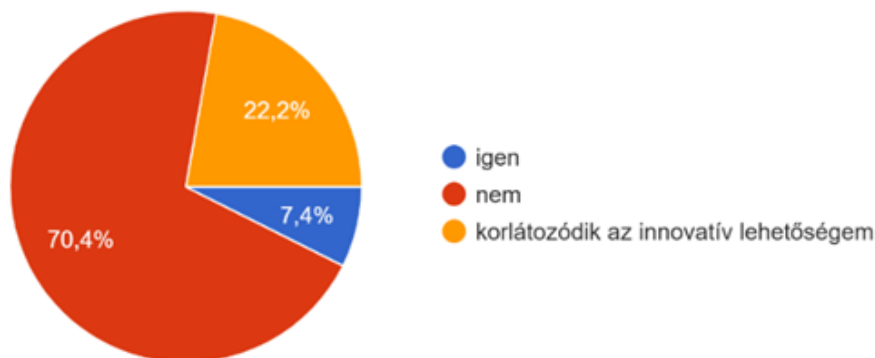
- „Ha nem kaptam volna meg a nyelvvizsga alóli teljes felmentést akkor valószínűleg most betanított munkásként dolgoznék valahol.”
- „A szakmában a végzettségemnek megfelelő állásra egyáltalán nem lett volna lehetőségem.”
- „Az addigi munkahelyemről elbocsájtottak volna.”

A diplomás végzettség 86%-ban meghatározta a munkavállalást, és 79%-ban a szakmai előmenetelét pozitív irányba befolyásolta a diploma megléte, hiszen vagy nem kapott volna végzettségének megfelelő munkát (17,9%), vagy a szakmában nem a végzettségének megfelelő besorolásba került volna (7%), és lényegesen jobb lehetőségeket él meg a munkaerőpiacon (53,6%).

A szakok képzése során felmerülő kétség, hogy a fogyatékosági állapot a későbbi szakmai elvárások megfeleltetését mennyiben befolyásolja? Ha a képzési folyamatban a tanulmányi megfelelést kedvezmények alkalmazásával érte el a hallgató, vajon a munkaerőpiacon támogatás nélkül tud-e érvényesülni, a szakmai specialitások kihívásait tudja-e követni? Az erre vonatkozó válaszok megerősítést nyertek abban, hogy a munkahelyeken az ismertté vált állapot nem befolyásolja a munkavégzés minőségét, az elismertség színvonalát, egyetlen válaszadó jelölte be a munkahelyi diszkriminációt.

20. Ön szerint a munkahelyén hátrányt jelent az idegennyelvtudás hiányossága?

27 válasz

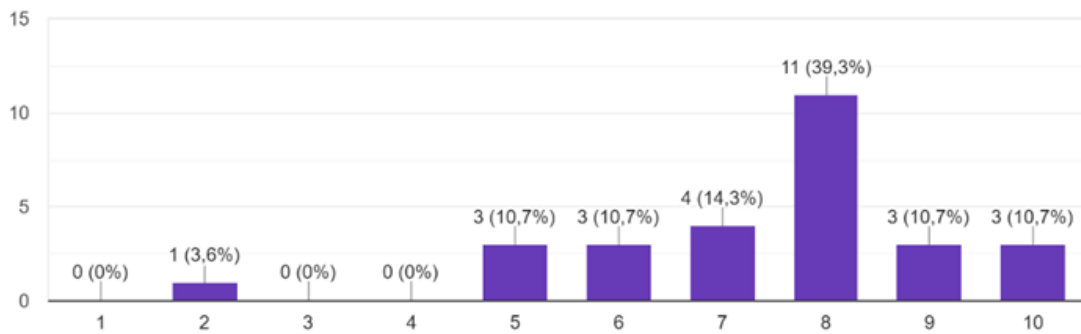
5. sz. ábra (saját forrás)

Az idegennyelv különböző szintű birtoklása ma már a mindennapokban is tájékozottabb jelenlétet, hozzáférhetőséget biztosít. A szakmai fejlődés egyik alapja a széles kitekintésű, nemzetközi szakmai informáltság, melynek előfeltétele az idegennyelvekben való jártasság. Ennek ellenére a megkérdezettek 70,4%-a nem tekinti hátránynak az idegennyelv hiányosságait, azonban egyharmada hátránynak éli meg, valamint az innovatív lehetőségeit korlátozottnak tekintik.

Kutatásunk elsődleges célja, hogy képet kapjunk azon diplomás hallgatóink későbbi karrierjéről, akik fogyatékosági állapotuk következtében tanulmányaik során kedvezményekben részesültek, és a több esetben megkérdőjelezett nyelvvizsga alóli felmentés lett a diploma kiállításának feltétele. Az előzetes válaszaikból kitűnik, hogy a diploma hiányában a munkaerő piacon rosszabb feltételekkel jelenhettek volna meg, valamint a jelen helyzetükre vonatkozó kérdésben nagy arányban az egzisztenciális elégedettség a jellemző.

21. Hogyan ítéli meg jelenlegi egzisztenciális helyzetét, elégedettségi állapotát? Jelölje a 1-10-es skálán!

28 válasz

6. sz. ábra (saját forrás)

Jelenlegi állapotát, egzisztenciális helyzetét a munkavállalása, jövedelme, társadalmi státusza szempontjából összességében a 10-es likvert skálán pozitívnak ítéli meg. 61% a 8, 9, 10 értéket jelöli. Egy válaszadó a 2-es értékkel jellemzi egzisztenciális helyzetét, fiatal, pályakezdő, aki verbális nehézségekkel küzd, és a pandémiás helyzet munkahelyi akadályozottságot is előidézett számára.

Összegzés

A válaszadások összességében megerősítenek abban, hogy a jó képességű, a szakma elsajátítás iránti motivált diplomások, akik a nyelvvizsga kötelezettsége alól felmentést kapnak, nem elkallódnak a munka világának útvesztőiben, hanem többségében a diploma meglátára támaszkodva a szakmában maradnak, az egzisztenciájuk megteremtésének alappillére a diploma lett.

Több kutatás alátámasztja, hogy a fogyatékossgal élő fiatalok humán erőforrásaik mozgósításában lényegesen több érzelmi, akarati és praktikus energiát fektetnek a végzettség megszerzése érdekében. A sikeres esélyteremtés feltétele, hogy ismerjük az egyéni képességeket, a sajátos állapotból adódó igényeket, és annak megfelelően kapja meg a hallgató a jogi szabályozás és a humánium jelenlétével az adekvát támogatást.

Irodalomjegyzék

- 120/2000. (VII. 7.) Korm. rendelet a felsőoktatási intézmények képzési és fenntartási normatíva alapján történő finanszírozásról. *Magyar Közlöny*, 2000/72. sz. (július 7.), pp. 4593-4604
1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségéről – URL: <https://bit.ly/3jttLsj> (2022. 04. 12.)
2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról – URL: <https://bit.ly/3v9jveg> (2022. 04. 12.)
2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról – URL: <https://bit.ly/3xmZWsd> (2022. 04. 12.)
- 29/2002. (V. 17.) OM rendelet a fogyatékossgal élő hallgatók tanulmányainak folytatásához szükséges esélyegyenlőséget biztosító feltételekről. *Magyar Közlöny*, 2002/67. sz. (május 17.), pp. 4378-4381
- 72/1998. (IV. 10.) Korm. rendelet a felsőoktatási képzési és fenntartási normatívákról. *Magyar Közlöny*, 1998/31. sz. (április 10.), pp. 2569-2575.

- 79/2006. (IV. 5.) Korm. rendelet a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról. *Magyar Közlöny*, 2006/38. sz. (április 5.), pp. 3114-3137.
- 87/2015. (IV. 9.) Korm. rendelet (20. *A hallgatók esélyegyenlőségének előmozdítása*) – URL: <https://bit.ly/3rgLU0E> (2022. 04. 12.)
- Csépe Valéria (2006): *Az olvasó agy : [olvasás, beszéd és az agy]*. Akadémiai, Budapest, p. 223 – ISBN 963-05-8336-4
- Csépe Valéria (2007): Azonos vagy különböző? Beszédszlelési és olvasási zavarok: diszlexia és SLI. In: Gósy Mária (szerk.): *Beszédszlelési és beszédmegértési zavarok az anyanyelv-elsajátításban*. Nikol, Budapest, pp. 164-183. – ISBN 978-963-876-380-8.
- Gósy Mária (2009): Az olvasási nehézségről és a diszlexiáról. In: *Könyv és nevelés*, 11. évf., 4. sz., pp. 49-53 – URL: <https://bit.ly/3rjAZU4> (2022. 04. 12.).
- Hrabéczi A. – Pusztai G.(2020): Fogyatékosággal élő hallgatók tanulmányi pályafutása a felsőoktatási adminisztratív adatok tükrében. In: *Iskolakultúra*, 30. évf., 11. sz, pp. 3-23. – URL: <https://bit.ly/38Mk8Tp> (2022. 04. 12.), DOI <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2020.11.3>
- Kovács Krisztina (2011): A fogyatékosággal élő hallgatók helyzete a hazai és néhány külföldi ország felsőoktatási intézményeiben. In: *Pedagógusképzés: Pedagógusképzők és továbbképzők folyóirata*, 9. évf., 3-4. sz., pp. 77-92. – URL: <https://bit.ly/3E3Sj4C> (2022. 04. 12.), DOI <https://doi.org/10.37205/TEL-hun.2011.3-4.05>
- Laki Ildikó (2010): *A fogyatékosággal élő fiatal felnőttek társadalmi integrálódásának esélyei és lehetőségei a mai Magyarországon : kutatási zárókötet*. L'Harmattan – MTA Szociológiai Kutint., Budapest, p. 230 – ISBN 978-963-236-292-2
- Országos Fogyatékosügyi Program 1999. – URL: <https://bit.ly/3E804pW> (2022. 04. 12.)
- Papp Gabriella (2012): Az integráció, inklúzió fogalmak tartalmi elemzése gyógypedagógiai megközelítésben nemzetközi és magyar szinten. In: *Gyógypedagógiai Szemle*, 40. évf., 4. sz., pp. 295-304. – URL: <https://bit.ly/38P99sx> (2022. 04. 12.)
- Ranschburg Pál (1902): Az elménkre egyidejűleg beható homogén és heterogén ingerek hatásáról, tekintettel az illúziók keletkezésére. *Orvosi. Hetilap*, 46. évf., 37. sz., pp. 592-594.; 38. sz., pp. 610-611. és *Orvosi Hetilap Tudományos Közleményei*. Különnyomatként: Pesti Lloyd-Társ. Budapest, 1902, p. 14.
- Ranschburg Pál (1905): *A gyermeki elme fejlődése és működése, különös tekintettel a lelki rendelkezésekre, ezek elhárítására és orvoslására*. Athenaeum, Budapest, p. 171 – URL: <https://bit.ly/3rkKouu> (2022. 04. 12.)
- Séllei Beatrix – Soós Emese (2016): Fogyatékkal élő hallgatók a felsőoktatásban : Esélyegyenlőség a karrierépítésben. In: Keresztes, Gábor (szerk.): *Tavaszi Szél 2016 Konferencia = Spring Wind 2016 : Konferenciakötet IV.*, Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ) pp. 136-152. – URL: <https://bit.ly/3uv9k4u> (2022. 04. 12.)
- Sükösd Piroska (2004): *Fogyatékoság és munkaerőpiac*. Fogyatékoságtudományi tanulmányok. ELTE-BGGYK.
- Teleki Judit – Jászi Éva (2006): *Segítsünk közösen! : fogyatékosággal élő hallgatók a felsőoktatásban*. Oktatási Minisztérium, Budapest, p. 51.
- Závoti Józsefné (2009): *A fogyatékosággal élők társadalmi integrációja a képzés, a foglalkoztatás és a rehabilitáció összehangolásával a hazai viszonyok és az Európai Unió elvárások függvényében*. Kézirat, Doktori értekezés. NYME-LKK SzDI, Sopron, p. 156 – URL: <https://bit.ly/3xsYfmv> (2022. 04. 12.)